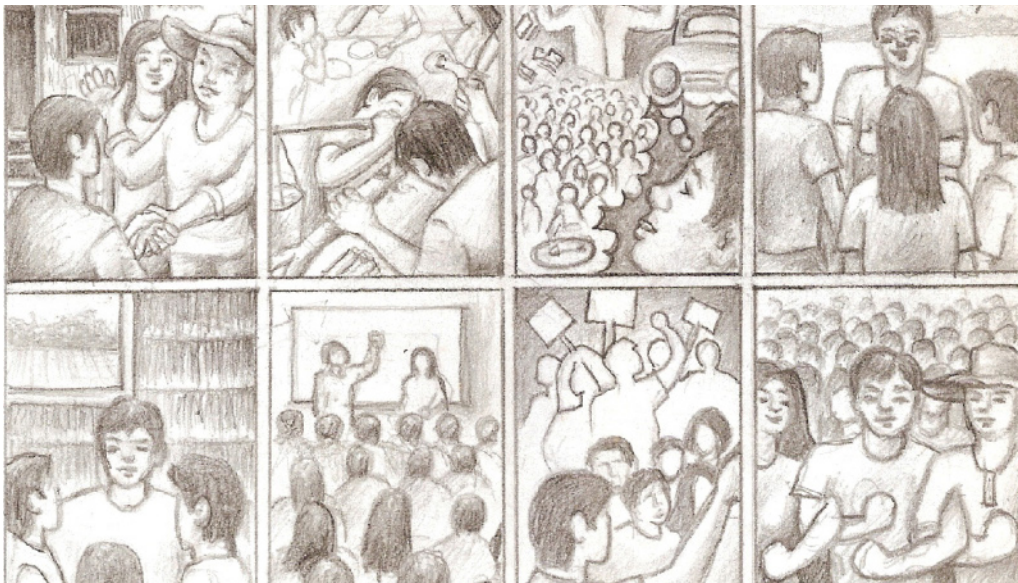

ANG PROSESO NG PAG-OORGANISA NG PAMAYANAN NA MULA SA TAO PARA SA TAO*

ni Angelito G. Manalili

Pag-oorganisa ng Pamayanan na Mula sa Tao, Para sa Tao

:: 64 DALUYAN ::

Hindi nagsisimula ang proseso ng pag-oorganisa ng pamayanan sa pagpasok ng organisador sa pamayanan. Patawarin ng ating Panginoon ang sinumang pumapasok sa pamayanan na nagsasabi sa mga taong, “Kaya ako nagpunta rito ay para iorganisa kayo,” di nalalaman ang kaniyang ginagawa. Di inoorganisa ang mga tao. Tinutulungan silang mag-organisa. Nagsisimula tayo kung nasaan na sila at kung ano ang mayroon na sila maging sa pag-oorganisa ng pamayanan.

May mga pamayanang papunta pa lamang tayo doo'y pauwi na sila. Organizado na sila. Malayo na ang narating nila. Hindi na nila tayo kailangan. Mas kailangan natin sila at mas marami pa tayong matututuhan sa kanila. Ang kanilang kuwento ay inspirasyon at gabay sa iba. Tulad nila Ka Shirley sa Don Salvador Benedicto. Pati buhay nila'y handa nilang ilaan sa pagdependa ng kanilang lupaing ninuno na iniikutan ng kanilang buhay bilang mga katutubo.

May mga pamayanang may mga samahan na. Ang kailangan na lamang ay ibayong palakasin pa ang mga ito. Maaaring habang nakikipamuhay at nakikiisa tayo sa kanila'y matutuklasan nating hindi pa rin ganoon kalinaw ang batayan ng kanilang pagkakaisa. Ano ang gagawin natin? Tulungan natin silang ibayo pang magpalalim ng kanilang panlipunang pagsusuri. Habang patuloy na tumataas ang antas ng kanilang kamulatan at lumalalim ang kanilang pagkaunawa sa kanilang kalagayan, nagiging mas malinaw sa kanila ang batayan ng kanilang pagkakaisa. Ngayo'y damang-dama na nila ang puno't dulo ng kanilang pag-oorganisa, ang mga problema at pangarap na nagbibigkis sa kanila. Isang araw, may vision, mission, goals (VMG) na sila na inaawit nang sama-sama.

May mga pagkakataong habang nakikipamuhay at nakikiisa tayo sa kanila'y matutuklasan nating iilan lamang ang lider nila. Hindi ganoon kasigla ang samahan dahil umiikot lamang sa iilang lider ang pangangasiwa nito. Ano ang gagawin natin? Tutulungan natin silang magtukoy at magpanday ng mga bagong lider. Isang araw may mga nakatutok na sa gawaing pampinansiya; edukasyon at pamamahayag; sosyo-ekonomiko; lokal na pakikibaka; pakikipag-ugnayan at pakikipag-alyansa. Ngayo'y buhay na buhay na sa kanilang samahan ang sistemang komitiba.

May mga pagkakataon namang habang tayo'y nakikipamuhay at nakikiisa sa kanila'y matutuklasan nating wala silang programa ng pagkilos na nagsasapraktika ng batayan ng kanilang pagkakaisa. Ano ang gagawin natin? Tutulungan natin silang magplano ng kanilang programa ng pagkilos na magsasabuhay ng puno't dulo kung bakit sila nagtatag ng samahan. Ngayo'y may programa na sila ng pagkilos. Tinutulungan na natin silang bumalangkas ng estruktura ng kanilang samahan at nang magkaroon sila ng mahusay na bahaginan ng mga gawain. Ngayo'y mayroon na silang pandama na sa kanilang samaha'y mahalaga ang bawat isa—kasama sa pag-uusap, kasama sa pagpapasiya, kasama sa hatian ng gawain at kasama sa hatian ng biyaya.

May mga pagkakataon namang pagdating natin sa pamayana'y may grupong ubod (core group) na. Damang-dama nilang walang ibang paraan para mabago nila ang kanilang kalagayan kundi ang mag-organisa at sama-samang kumilos. Sa kanila na tayo magsisimulang tumulong. Makikipag-aralan. Sa proseso'y makapagbabahagi tayo ng mga karanasan sa pag-oorganisa ng mga pamayanang atin nang natulungan. Natutulungan natin silang balik-aralan ang kasaysayan at nang makahango ng inspirasyon at gabay dito. Ngayo'y nagpaplano na sila kung paano isasapraktika ang pormula ng ating mga ninuno sa pag-oorganisa ng pamayanan, “kalidad bago kantidad.” Ngayo'y apat lang sila. Pag kumuha sila ng tig-isa'y magiging walo na. Ang walo'y magiging labing-anim, ang labing-anim ay magiging tatlumpu't dalawa.

May mga pagkakataon namang ganito ang sitwasyon. Kausap natin si Nanay. Hot na hot. Gustong maorganisa ang pamayanan pero may pandamang nag-iisa lamang siya. Matutuklasan natin habang patuloy na nakikipamuhay at nakikiisa sa pamayana'y hindi pala nag-iisa si Nanay. May mga katulad siya. Ngayo'y magkakasama na sila. Grupo na silang kumakatawan sa pag-oorganisa ng pamayanan.

Uulit-ulitin natin, di inoorganisa ang mga tao. Tinutulungan lamang silang mag-organisa. Nagsisimula tayo kung nasaan na sila at kung ano mayroon na sila. Nais nating ang samahang kanilang itatatag ay angkinin nila. Ang proseso ng pag-oorganisa ng pamayanan ay proseso ng pag-angkin. Mula sa pag-iinisyatiba hanggang sa patuloy na pamumulaklak at

pamumunga ng samahan, dama ng mga taong ang samaha'y kanila, iniluwal ng kanilang kalagayan at pangangailangan, behikulo ng kaganapan ng kanilang mga pangarap.

Kung gayo'y katuwang lamang pala tayo ng mga tao sa proseso ng kanilang pag-oorganisa ng pamayanan. Sila ang bida sa proseso. Tayo'y mga supporting casts lamang. Karapatang pantao ang pag-oorganisa ng pamayanan. Kaloob ito at buhat sa ating Panginoong umaasa na tayo ang gaganap ng Kaniyang kalooban dito sa lupa sa sama-samang pagkilos. Sentral na aral sa mga Salita ng Diyos ang pag-oorganisa ng pamayanan na mula sa tao, para sa tao.

Kaya't hindi basta-basta pumapasok sa pamayanan. Pinaghahandaan ito. May kasabihan nga tayong mga Pinoy, "Ang gawaing sinimulan nang tama, kalahati nang nagawa."

A. PAGPASOK SA PAMAYANAN

May mga pagkakataong ang pagpapasigla ng pag-oorganisa ng pamayanan ay nangangailangan ng tulong ng isang organisador [community organizer]. Ang organisador ay kadalasang kawani ng pamahalaan o pribadong ahensiya o taong simbahan. Maaari

rin namang siya'y tauhan ng isang organisasyong nagpapalawak ng kasapian o kaya nama'y isang taong nagpasiya na makabuluhan lamang ang buhay kung ginugugol sa pakikipaglakbay sa mga dukha at walang kapangyarihan, sa pagtulong sa kanilang pag-oorganisa at sama-samang pagkilos upang pagandahin ang kanilang bukas. Para sa organisador na tagalabas, nagsisimula ang kaniyang gawain sa pagpasok sa pamayanan.

Dahil sa kaniyang paniniwala na kailangan siyang maging kaisa ng mga tao sa nayon upang maging epektibong katulong sa pag-oorganisa ng pamayanan, naisipan niyang makabubuting mangalap muna siya ng mga pangunahing datos tungkol sa nayon bago pormal na pumasok dito. Sinikap niyang alamin ang takbo ng pamumuhay, kultura at kaugalian sa nayon at iba pang mahahalagang impormasyong makatutulong sa kaniya upang masinop niyang mapaghandaan ang pagpasok sa pamayanan. Bakit ba kailangan ang panimulang panlipunang pagsusuri ng pamayanang tutulungang mag-organisa? Isipin mo ang ganitong sitwasyon. Na- assign ka sa isang pamayanan sa Pampanga. Hindi ka man lang naglaan ng panahon na alamin ang mga pinahahalagahan at tradisyong sagrado sa mga Kapampangan. Gabi nang dumating ka sa nayon. Sa bahay na tinuluyan mo'y may dinatnan kang matatanda. Di ka man lang nagmano sa kanila. Noon ding gabi na iyon ay ganito na ang sinasabi nila tungkol sa iyo, "Bastos ya. Eya tao. Eya biyasang maniklaod." (Bastos siya, Di siya tao. Di marunong magmano!)

Di natin namalayan, sa pagdating pa lamang natin sa pamayanan, pinadadaan na tayo ng mga tao sa mga pagsubok. Papakainin nila tayo. Papainumin. Kapag kinain natin ang pinakakain nila sa atin at ininom ang pinaiinom sa atin, nakapasa tayo sa kanilang pagsubok. Di tayo maselan. Kaya nating mabuhay na katulad nila.

Si Obispo Benito Dominguez ng United Church of Christ in the Philippines na matagal kong nakasama sa mga gawain ng Kapatiran Kaunlaran Foundation, Inc. (KKFI) ay may ganitong kuwento: "Dumalaw ako sa isang komunidad ng katutubo. Pagdating ko sa pinakabungad pa lamang ng barangay ay may sumasalubong na sa akin na isang nakatatandang lider. Inakbayan niya ako at ngayo'y papunta na kami sa bahay nila. Habang daan, bawat makitang nakatatanda ay kinakawayan para sumama sa amin. Pagdating namin sa bahay

nila'y marami na kami. Sesenyas siya na maupo na kami nang paikot. Habang kami ay nauupo, pinagmamasdan ko siya.

“Kukunin niya sa kalanan ang kapeng nakasalang. Ilalagay sa isang malaking inuman. Lalagyan ng asukal. Hahaluin ito ng isa niyang daliri. Mukhang hindi ganoon kainit ang kape. Upo na siya sa tabi ko. Uusal ng dalangin habang nakatingin sa inuman. Lalagok siya doon. Pagkalagok niya'y ipapasa niya ito sa akin sabay senyas na lumagok din ako doon. Lalagok ako. Pagkatapos ay ipapapasa niya iyon sa katabi ko. likot ang inuman hanggang sa ang lahat ay nakalagok na. Doon na siya magsasabi nang ganito, Obispo, ikaw ay anak na namin, bahagi ka na ng aming pamayanan.’ Ritwal pala iyon. Kung di ako nakibahagi, marahil di nila ako natanggap na kaisa nila.”

May isa akong naging kasamahan sa Samar. Amy ang pangalan niya. Pag nagkukuwento siya'y natatawa ako. Tulad nito. “Pag pumupunta ako sa nayon, Ka Lito, sa bahay na tutuluyan ko, sa kusina kaagad ang punta ko. Kahit ano ang naroroon, kahit tutong kinakain ko. Madali akong natatanggap ng mga tao dahil dama nila kaagad na kaya kong mabuhay na katulad nila. Di naghahanap ng wala. Nagpapahalaga sa kahit na ano na mayroon sila.”

Nais nating sa pagpasok natin sa pamayanan, kapag nakita na tayo ng mga tao, sa pananamit pa lamang natin, sa klase ng pakikitungo natin sa kanila, sa kislap ng ating mga mata, ang pakiramdam na nila'y matagal na nila tayong kasama.

Isa pang napakahalagang paghahanda sa pagpasok sa pamayanan ay contact building. Mainam kung pagpasok ng organisador sa komunidad ay may naghihintay na sa kaniyang Mang Juan at Aling Maria na tutulong sa kaniyang maging mas mabilis ang pagtanggap ng pamayanan sa kaniya.

Magbigay tayo ng isa pang ilustrasyon ng mahusay na paghahanda sa pagpasok sa pamayanan. Papasok si Ka Lito sa pamayanan para tumulong sa pag-oorganisa ng mga magsasaka. Ano ang una niyang gagawin? Makikitira muna siya nang ilang araw sa katabing nayon. Magkakaroon siya ng mga kakilala't kaibigan dito. Habang siya'y nakikipaghuntahan

sa kanila'y nakapangangalap siya ng mga mahahalagang impormasyong makatutulong sa kaniyang maayos na makapasok sa pamayanang tutulongang mag-organisa.

Mula sa kaniyang mga naging kakilala't kaibigan sa karatig nayo'y nakapagkoko-contact building na rin siya. May mga impormasyon na siya tungkol sa mga tao sa nayon na maaring magsilbing kontak niya. Makikilala na niya nang husto si Mang Juan. Mabait siya. Isa siyang kasama. Maralitang magsasaka, pero iginagalang ng mga kapuwa niya magsasaka at hinahangaan sa pamayanan sa husay ng pagdadala ng pamilya. Wala siyang tungkulin sa nayon, pero pinakikinggan at iginagalang. Ngayon'y may naghihintay na sa kaniya sa pagpasok sa pamayanan.

Sa pagpasok ng organisador sa pamayanan ay dala niya ang paniniwalang hindi dapat na maging mataas ang tingin sa kaniya ng mga tao at makapagbibigay siya ng mataas na pag-asa o ekspektasyon sa kanila. Simple lamang ang kaniyang pananamit. Base sa mga datos na nakuha niya tungkol sa nayon ay sinikap niyang iangkop ang kaniyang pananamit at pagkilos sa takbo ng buhay ng mga tao. Nakapasok siya sa nayon nang di gaanong napupuna. Di na naging mahirap para sa kaniya ang susunod pa niyang gawain sa nayon.

B. PAKIKIISA AT PAKIKIPAMUHAY SA MGA TAO

Alam niyang hindi siya magiging mabisang katulong ng mga tao sa pag-oorganisa ng pamayanan kung magiging padalaw-dalaw lamang siya sa nayon. Kaya't sinikap niyang makuha ang tiwala ng pamilya ni Mang Juan na kaniyang kontak. Ang pakikiisa at pakikipamuhay sa mga tao ay sinimulan niya sa kaniyang tinitirhan. Sinikap niyang makuha ang loob ng kaniyang mga kasambahay. Ayaw niyang manatiling bisita o boarder ang trato sa kaniya sa bahay na kaniyang tinitirhan. Naging katu-katulong siya ni Tatay sa pagsisibak ng kahoy at pag-iigib ng tubig. Anumang maitutulong niya sa bahay ay ginagawa niya. Tatay na ngayon ang tawag niya kay Mang Juan. Nanay na ang tawag niya kay Aling Maria, Kuya na ang tawag sa kaniya ng mga bata sa bahay. Di naglaon, si Mang Juan at Aling Maria na ang nagpapakilala sa kaniya sa iba pang mga taga-nayon. Unti-unti siyang nakikilala ng mga tao. Ngayo'y nagiging mas malalim na ang kaniyang pakikipamuhay at pakikiisa sa mga tao. Nagpatuloy siya sa pagbabaybay, sa pagbabahay-bahay.

Nais niyang makuha ang loob at higit na makilala ang mga tao sa nayon. Di naglao'y kasa-kasama na siya sa mga umpukan, sa mga huntahan, at usap-usapan sa nayon.

Lalong lumalim ang kaniyang kabatiran sa umiiral na kondisyon sa nayon. Naisipan niyang makabubuting makilahok din siya sa mga gawaing pangkabuhayan. Ngayo'y kasa-kasama na siya sa mga gawain sa bukid.

“Ganito pala kahirap magsaka,” ang bulong niya sa sarili. “Pero okey lang kung ang bunga ng hirap sa paggawa ay nasusuklian ng karampatang biyaya.” Sa pakikilahok niya sa proseso ng produksiyon sa nayon ay unti-unting nagkakabuhay ang mga suliraning alam na niya noon pero hindi niya nakikita at nadarama. Ngayo'y kaharap niya ang mga ito. At ang kaniyang mga kasama'y ang mga taong biktima ng di makatarungang sistema. Lalong tumitingkad ang kulay ng buhay sa nayon para sa organisador. Dumarami na ang mga gabing hindi siya makatulog. Tinatanong niya sa kaniyang sarili, “Bakit ganito ang buhay? Ano ang magagawa ng mga tao rito?”

Sa pagnanais niyang masumpungan ang tugon sa mga tanong na ito'y nagpatuloy siya sa pakikipamuhay sa nayon. Nakilahok na siya sa mga sosyalan upang higit niyang maunawaan ang mga paniniwala at kaugalian ng mga tao sa nayon. Pati na sa mga pagpapalipas ng oras sa nayon na katulad ng inuman o barikan ay sumama siya. At nagpatuloy siya sa pakikiisa at pakikipamuhay sa mga tao. Bawat araw para sa kaniya'y panibagong pagkakataon na magagamit para maranasan niya ang buhay ng mga tao. Ngayon, ang mga problema ng mga tao'y problema na rin niya. Ang pangarap ng mga tao'y pangarap na rin niya.

Ang pakikiisa at pakikipamuhay sa mga tao'y pagkakataon natin para ganap na mailagay ang ating sarili sa kalagayan nila. Kung tutulong tayo sa mga magsasaka'y kailangan tayong maging magsasaka kahit sandali lang. Kung tutulong tayo sa mga mangingisda'y kailangan nating maging mga mangingisda kahit sandali lang. Kung tutulong tayo sa mga katutubo, kailangang maging katutubo kahit sandali lang... Kung di natin kayang gawin ito, huwag na lamang nating tawagin ang ating mga sarili na organisador ng bayan. Kung si Jesus ang ating huwaran, ang hamon Niya sa ati'y pagsunod sa Kaniya nang walang distansya, walang pasubali. Ang paglilingkod sa mga dukha at walang kapangyarihan ay ganap na pakikiisa at pakikipamuhay sa kanila.

Dinala namin ang aming mga estudyante sa Uyong, Labrador, Pangasinan. Sinabihan namin silang sumama sa pangingsda at nang ganap nilang madama ang buhay ng mga mangingsda. Sasama sila sa pangingsda. Isang linggo ang lilipas, ganito na ang sinasabi nila sa amin, "Pag sumasama po kami sa pangingsda, kasama rin po kami sa partihan. Kaya may pakiramdam kaming nababawasan pa ang grasyang dapat sana'y sa kanila na. Kaya iniisip po naming di na sumama sa kanila."

Tanong namin, "Kung di na kayo sasama sa pangingsda, ano ang binabalak ninyong gawin para ipagpagtuloy ang pakikiisa at pakikipamuhay ninyo sa kanila?"

Sagot nila, "Sasalubungin na lamang po namin sila sa daungan pagdating nila. Tutulungan na lamang po namin silang maglinis ng bangka, maglinis ng lambat, magbilad at maghayuma." Nagkasundo kaming ganoon nga ang gagawin nila. Paglipas ng isang linggo'y ganito naman ang sinasabi nila, "Pareho rin po ang nangyari. May parte pa rin kami kahit di na sumasama sa pangingsda. Katwiran nila'y kasama pa rin kami dahil tumutulong pa rin kami sa kanila. Pagsalubong po namin sa kanila, malayo pa'y kumakaway na sila sa amin nang masayang-masaya. Pagdaong na pagdaong ng bangka'y inaabot na nila ang parte namin."

Alam naman naming ganoon ang buhay ng mga mangingsda. Ang layunin namin ay ganap nilang mailagay ang kanilang sarili sa kalagayan ng kanilang pinaglilingkuran.

Isang doktor na Assistant Regional Director ng Department of Health ang naging kalahok sa Career Executive Service Program ng Development Academy of the Philippines. Noo'y bahagi ako ng core of faculty ng DAP kasama nina Kalihim Corazon Alma de Leon. Katuwang kami sa Immersion Component ng Programa. Itinalaga namin ang doktor sa Hagonoy, Bulacan. Pagdating niya sa pamayana'y nakipanuluyan siya sa isang maralitang pamilya. Masayang-masaya siya sa napakainit na naging pagtanggap sa kaniya ng pamilya at ng buong pamayanan.

Habang nakikipamuhay sa pamilya'y malalaman niyang may napakahalagang araw na hinihintay ang mga ito, ang panganganak ng kanilang inahing baboy. Para sa mga anak,

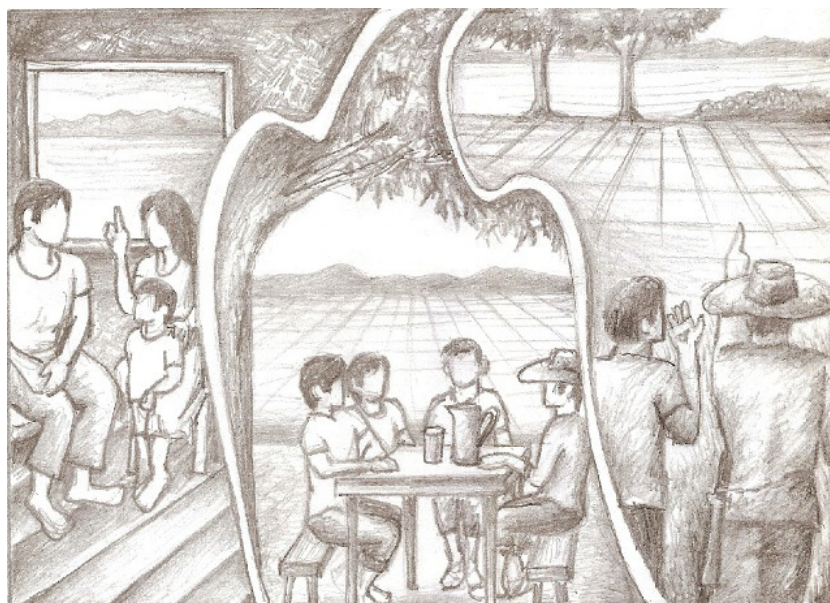

excited na silang makakita ng panganganak ng baboy. Sa mag-asawa, kinukuwenta na nila ang kikitain sa ianak na mga biik na kapag naibenta'y malaki-laki ring halagang makatutulong sa dahop na kalagayan nila. Ngayo'y kasama na rin siyang nagbibilang ng mga araw.

Dumating ang araw na pinakahihintay ng pamilya. Nakapaikot na ang buong mag-anak sa nanganganak nang inahing baboy. Naroon din si doktor na nais makipagdiwang sa pamilya. Dalawang biik ang magkasunod na lumabas. Paglipas ng ilang saglit ay namatay. Lumabas ang dalawa pa, namatay din. Ang inaasahang sampung biik na iluluwal sa sangmaliwanag ay nailuwal pero lahat ay namatay. Nakita niya kung paanong parang pinagsakluban ng langit at lupa ang mag-anak. Damang-dama niya ang sakit at dalamhating bumalot sa pamilya. Nasabi niya sa kaniyang sarili, "Kay hirap maging mahirap."

Habang ikinukuwento niya ang karanasang ito ay umiiyak siya. "Kung hindi pa ako nagkaroon ng pagkakataong makipamuhay at makiisa sa mga maralita, hindi ko mauunawaan kung ano ang ibig sabihin ng maging mahirap." Ang paglalagay ng sarili sa kalagayan ng mga pinaglilingkuran ay bunga ng tahasang pagdanas ng kanilang kasiphayuan. Hindi mo namamalayan, kaisa ka na nila sa tuloy-tuloy na pagsusuri ng kanilang kalagayan at sa paghanap ng solusyon sa kanilang mga problema at katugunan sa kanilang mga pangangailangan. Kasa-kasama ka na nila sa kanilang tuloy-tuloy na panlipunang pagsusuri.

C. PAGSUSURI NG KALAGAYAN NG PAMAYANAN/PANLIPUNANG PAGSUSURI

Ang naunang dalawang gawain o hakbang ay nakasentro sa organisador. Siyempre pa ang organisador ang papasok sa pamayanan at magsisikap na maging kaisa ng mga tao. Subali't sa hakbang na ito ng panlipunang pagsusuri ay dapat na ang mga tao na ang gumanap ng pangunahing papel. Dapat na ang pananaliksik ay umikot sa kanilang buhay, karanasan at pangarap. Madalas na pagkakataong ang tanging partisipasyon ng mga tao sa pagsusuri ng kanilang katayuan ay ang maging tagasagot lamang sa mga survey questionnaire. Hindi dapat na magpatuloy ito dahil ang pagsusuri ng kalagayan ng pamayanan ay dapat gawin ng mga tao mismo. Sa panig ng organisador, papaano niya matutulungan ang mga tao sa pagsusuri nila ng kanilang pamayanan nang mas masinop? Papaano niya maipadarama sa mga tao na ang pananaliksik ay kaya nila at malaon na nilang ginagawa? Habang tayo'y nakikipamuhay at nakikiisa sa mga tao'y lalo nating madaramang ang araw-araw na buhay nila'y saliksik. Sa mga umpukan, huntahan, inuman, proseso ng produksiyon at maging sa mga sosyalan, ang pinag-uusapan nila'y buhay. Ang hirap ng buhay at kung paano magiging maalwan ito.

Sumama ako sa barikan sa Quezon. Sa simula ang pinag-uusapan ng mga nagbabarika'y puro kalokohan. Tulad ng naging karanasan ko. Sabi ni Tatay, "May kuwento ako sa mga pari." Biro ko, "Sa kislap pa lang ng mga mata ninyo'y mukhang maganda na ang ikukuwento ninyo. Simulan na ninyo, Tay."

Magkukuwento na si Tatay ng ganito: "Isang araw, may tatlong paring nag-uusap kung papano nila pinaghahatian ang koleksyon ng simbahan sa tao at sa Diyos. Ang isa sa kanila'y Kastila, ang isa'y Amerikano at ang isa'y Pinoy. Ang unang nagbahagi ay ang paring Kastila. Sabi niya, 'Pag natapos na ang misa, kinukuha ko ang lahat ng koleksyon. Ang marami na barya ay sa akin at ang konti na buo ay sa Diyos. Iyon ang hinuhulog ko sa napakalaking alkansiya ng simbahan. Pag napuno na iyon, dinadala ko sa Vatican at iyon ang inaakyat ni Pope sa langit na kaparte ng Diyos.'

"Ang sumunod na nagbahagi ay ang paring Amerikano. Sabi niya, 'Ganito ang ginagawa ko. Mas maganda. Pagkatapos ng misa, lahat ng koleksyon ay kinukuha kong palabas ng kumbento. Pag nasa labas na ako ng kumbento, nagdodrawing ako ng maliit na bilog sa lupa. Pagkatapos, hinahagis kong paitaas ang lahat ng koleksyon. Ang pumasok sa bilog ay sa Diyos. Ang lumabas sa bilog ay sa akin.'

"Ang paring Pinoy naman ang nagbahagi. Sabi niya, 'Pinakamaganda ang sa akin, ganito. Pagkatapos ng misa, lahat ng koleksyon ay kinukuha ko palabas ng kumbento. Pag nasa labas na ako, lahat ng koleksyon ay hinagagis kong paitaas. Lahat ng manatili sa itaas, sa Diyos. Lahat ng bumaba sa lupa, sa akin.'"

Kung ganito ang usapan, ano ang sasabihin mo sa mga kaharap mo? "Naghahirap na nga ang Sambayanang Filipino, kung ano-ano pang kalokohan ang pinag-uusapan ninyo." Pag ganiyan ang sinabi mo, baka ang boteng pinaghaharapan ay ipukpok sa ulo mo. Sama ka lang ng sampu diyan.

Kaya magkukuwento ka rin. "Kung may kuwento kayo sa mga pari, may kuwento ako sa mga madre. Isang araw, may isang madre na iniinterbyu kung paano niya gustong

mamatay. Tanong ng interbiyuwer, 'Gusto mo Sister mamatay sa aksidente?' Sagot ng madre, 'Ayaw ko. Mamamatay ka lang, magkakaputol-putol pa ang katawan mo. Ayoko ngang mamatay nang paganyan. Gusto ko pag namatay ako, pag-akyat ko sa langit very beautiful pa rin ako.' 'E kung ganoon Sister, gusto mong mamatay sa bangungot,' tanong na muli ng interbiyuwer. Sagot ng madre, 'Ayoko ngang mamatay sa bangungot. Wala namang katorya-toryang pagkamatay iyan. Matutulog ka lang, di ka na magigising. Wala namang katril-tril.' Pambihirang madre ito, naghahanap ng tril. Marami nang mga paraan ng pagkamatay ang sinabi ng interbiyuwer ay hindi pa rin mag-enjoy ang madre, kaya't tanong niyang panghuli, 'E paano mo ba talaga gustong mamatay Sister?' Sagot ng madre, 'Gusto kong mamatay sa panganganak!'"

Sa simula lang ganiyan ang usapan sa barikan o saan mang umpukan. Bahagi ito ng pagpapagaan ng loob. Bahagi ito ng buhay Pinoy. Hindi maglalaon ay ganito na ang usapan nila. "Bakit naman Ka Lito ganito ang buhay namin sa Quezon? Kami ang nangangawit ng niyog, kami ang nagtitipon, nagtatapas at nagkokopra. Pag kopra na'y dinadala sa Lucena. Ginagawang sabon, mantika at iba pang produktong iniluluwas kung saan-saang bansa. Bakit naman kami na pinanggagalingan ng mga produktong iyan na iniluluwas kung saan-saang bansa'y wala ni isang patak na mantikang pampirito ng tuyo sa umaga." Pag ganyan na ang usapan ninyo, ano ang sasabihin mo sa kanila, kundi, "Hindi kayo nag-iisa." Sasabihan mo na sila, "Sa Gitnang Luzon po ang mga magsasaka'y magsasako na lang dahil sa dami ng babayaran nila pagkatapos ng anihan, sako na lang ang natitira sa kanila. Ang mga mangingisda po sa Lawa ng Laguna, dahil wala na silang mahuling isda, ay nangingisay na sa gutom."

Ang panlipunang pagsusuri'y pakikipag-aralan sa masa. Paglahok ito sa araw-araw na saliksik na ginagawa nila na umiikot sa kanilang buhay, karanasan at pangarap.

Sumama ka sa pangingisda. Matutuklasan mong pati ang dagat ay silid-aralan. Habang kayo'y papalaot, magkaagapay ang dalawang bangka. Bakit? Sinasamantalang habang papalaot at di pa nangingisda'y nakapag-uusap. Ano ang pinag-uusapan? Ano pa kundi ang buhay nila. Sabi ng isa, "May mahuhuli kaya tayo ngayon?" Sabi ng isa, "May awa ang

Diyos!" Sabi ng isa, "Isang linggo na tayong di nakakapanghuli." Sabi ng isa, "Ang ibang mga kasama natin, hindi na lumabas." Sabi ng isa, "Imposibleng may mahuli sila. Hindi na sila lumabas. Nakalimutan na nila ang sinabi ni Manuel Uy, 'Ang umaayaw ay di nagwawagi. Ang nagwawagi ay di umaayaw.'"

Kung ganito ang usapan nila at kasama ka, baka magtatanong ka, "Dati po bang mahirap mangisda na katulad ng pinag-uusapan natin ngayon?" Baka iyon lang ang tanong mo'y malayo na ang marating ng inyong usapan. Baka may sasagot na sa iyo ng ganito, "Ay naku Atong, hindi! Dati-rati'y sagana ang pangisdaan. Minsan lang naming ihahagis ang lambat. Paglipas ng ilang saglit, papandawin na namin ito. Bawat butas ng lambat may tingang isda. Uuwi na kami. Habang papauwi'y nag-aalis na kami ng tinga ng lambat. Aba'y nasa pampang na kami'y marami pa ring tinga sa lambat. Ang magsisisalubong na tutulong sa pag-aalis ng tinga sa lambat ay may iuwing ulam. Pero kahit na marami silang iuwing ulam, marami pa rin kaming dinadalang isda sa palengke. Noo'y sagana ang pangisdaan. Mauuso pagkaraan ang trawl, ang dalungkit, ang paputok ang cyanide at iba pang paraan ng pangisdang hindi na iniisip ang bukas. Dahan-dahan, mawawasak ang pangisdaan."

Sa proseso ng ating pakikilahok sa saliksik na ginagawa ng mga tao'y nagiging mahusay tayong katuwang nila sa kanilang panlipunang pagsusuri. Napapanday tayo sa pakikinig. Ngayo'y nakikinig na tayo para umunawa. Kaya nailalagay na natin ang ating sarili sa kalagayan nila. Natutuhan na nating tingnan ang mundo ayon sa pananaw nila. Ngayon, nakikinig na tayo para matuto. Kaya damang-dama na natin ang katotohanang balon ng karunungan ang pamayanan. Bawat okasyon sa pamayana'y sama-aralan. Natututo tayo sa mga tao, kung paanong natututo sila sa atin.

Napapanday din tayo sa pagtatanong. Alam na natin kung kailan magtatanong, kung ano ang itatanong, at kung paano tayo magtatanong na ibayong nagpapasigla ng ating pakikipag-aralan sa mga tao. May mga pagtatanong tayong ang layon ay palakpakan sila at ipagbunyi ang kanilang mumunting pananagumpay. May mga pagtatanong tayong humahamon sa kanilang palalimin pa ang pagkaunawa sa kanilang kalagayan at patuloy na pataasin ang antas ng kanilang kamulatan.

Napapanday rin tayo sa pagbabahagi ng ating kaisipan at kaalaman. Alam na natin kung kailan magbabahagi, ano ang ibabahagi at paano ito ibabahagi sa paraang mapagpalaya at nagpapalakas ng loob ng mga tao. Ngayon ay dinadaan na natin sa kuwento ang ating pagmumungkahi. Sinisikap nating sa bawat karanasan ng pananagumpay sa sama-samang pagkilos na ating ibinahabagi sa ating mga pinalilingkura'y sarili nila ang kanilang nakikitang bida at sa bandang huli'y magsasabing, "Kung nalutas nila nang sama-sama ang problema nila, malulutas din namin nang sama-sama ang problema namin." Baog ang saliksik na walang pagkilos!

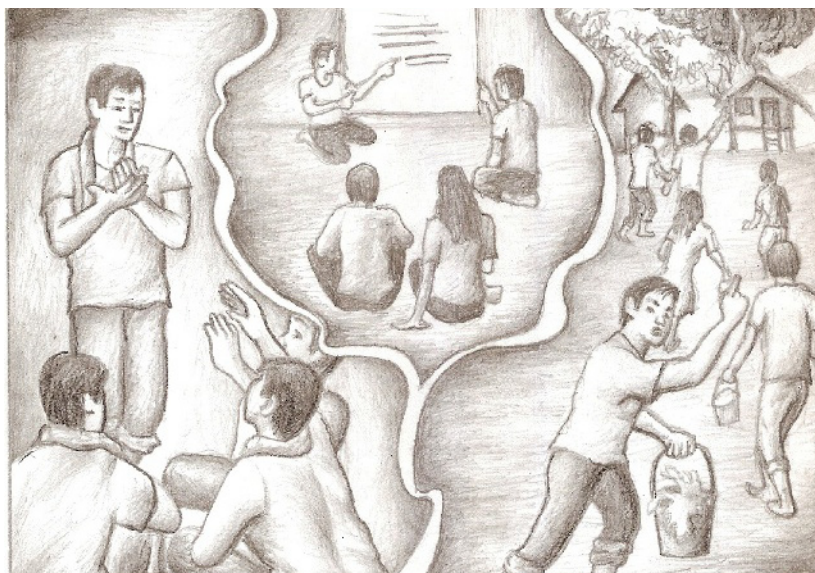
Dapat isiping ang panlipunang pagsusuri ay nakatuon sa ibayong pagtaas ng antas ng kamulatan ng mga tao at ng organisador. Sa patuloy na pakikiisa at pakikipamuhay ng organisador sa mga tao'y unti-unti niyang nauunawaan ang takbo ng buhay sa nayon, ang mga problema nito at pangangailangan sa pagpapaunlad. Nagiging mas buhay sa kaniya ngayon ang realidad. Lumalalim ang kaniyang pagkaunawa sa buhay ng mga tao. Sa pagpapatuloy ng proseso ng panlipunang pagsusuri ay magkatulong na ang organisador at ang mga tao sa pag-uugnay ng mga pangnayong suliranin sa mabibigat na suliranin ng bansa. Ibig sabihi'y dapat lamang na maging behikulo ng konsiyentisasyon ang pagsusuri ng pamayanan. Naaalala ko tuloy ang sinabi ng isang magsasaka sa bulubunduking nayon ng Agumaymayan, Boac, Marinduque. Sabi niya, "Alam mo Lito, wala kaming problema sa nayon. Mula sa pangangawit ng niyog, hanggang sa pamumulot, pagtatapas at pagkokopra ay wala kaming problema. Ang problema namin ay ang presyo ng kopra. Totoong napakababa ng presyo ng kopra ngayon. Kaya lang kapag presyo na ng kopra ang pinag-uusapan, napakahirap na bagay iyan dahil sa ang presyo ng kopra ay nakatali sa international market."

Ito'y isa lamang sa mga patotoong palasuri ang mga tao. Di kataka-takang makatagpo ka ng isang magsasaka sa kanayunan na naiuugnay ang problema ng nayon hanggang sa kalakarang pandaigdig. Ang ibig nating sabihi'y dapat na ganito ang maging patunguhan ng pagsusuri ng katayuan ng pamayanan, ang unti-unti itong maiugnay sa katayuang pambansa at pandaigdig. Dapat na ganito dahil sa ang pag-oorganisa ng pamayanan ay di natatapos hanggang sa kanayunan lamang pagkat may mga suliranin sa nayong

manipestasyon lamang ng mas mabibigat na suliraning pambansa na kailangang harapin. Pero uulitin natin. Ang prinsipal na aktor sa proseso ng panlipunang pagsusuri ay ang mga tao mismo. Ito'y prosesong tuloy-tuloy at tumutulong sa kanila upang makabuo ng kolektibong pananaw at sama-samang magsabi, "Sa ating mga problema, ang sagot ay pag-oorganisa!"

D. PAGTUKOY/PAGPAPANDAY NG MGA MAY KAKAYAHANG MAMUNO SA PAMAYANAN

Habang nakikipamuhay at nakikiisa sa mga tao at kasa-kasama sa kanilang panlipunang pagsusuri, ang organisador ay tumutulong din sa pagtukoy ng mga may kakayahang mamuno sa pamayanan. Sa kaniyang pakikipaghuntahan sa iba't ibang umpukan ay makikita niya kung sino ang may malalim na kabatiran sa katayuan ng nayon, lalo na sa mga suliranin nito, at handang kumilos at manindigan para sa mahihirap. Bagama't may mga pagkakataong kulang ang tiwala ng mahihirap sa kanilang kakayahang mamuno, sinisikap ng organisador na ipakita na dapat na manggaling sa kanila ang kanilang mga lider. Kung kaya't ang mga may potensiyal na maging mahusay na lider ay siyang didikitan nang husto

ng organisador. Mas madalas niyang kakausapin ang mga ito at sa impormal na paraan ng pag-aaralan ay tulong-tulong nilang pauunlarin ang kanilang kaalaman at kasanayan sa pamumuno at pag-oorganisa ng pamayanan. Magpapatuloy ang mga talakayan at pag-aaral na ito. Magpapatuloy ring tataas hindi lamang ang antas ng kamulatan ng mga lider ng pamayanan kundi pati ang kanilang kakayahan sa pag-oorganisa.

Isa sa mahahalagang tungkulin ng organisador ay ipadama sa mga tao na kaya nilang pamunuan ang kanilang sarili. Kaya naman maraming panahon ang ginugugol ng organisador sa gawaing ito. Nais niyang ang pag-oorganisa ng pamayanan ay katawanin ng mga lider na ito ng pamayanan sa simula hanggang sa ito'y maging buhay na prosesong ang mga tao ang prinsipal na aktor. Tuloy-tuloy na proseso ang pagtukoy at pagpapanday ng mga lider na nasa hanay ng mga dukha. Nangyayari ito habang tayo'y nakikipamuhay at nakikisa sa mga tao. Kung gusto nating tumulong sa gawaing ito'y kailangang patuloy na lumalim at lumawak ang ating pakikisalamuha at pakikipag-aral sa kanila.

Kadalasan, nariryan lang sa tabi-tabi ang mga may kakayahang mamuno sa hanay ng mga maralita. Hindi lang sila napapansin. Hindi nabibigyan ng pagkakataon. Paano, ang pamumuno'y madalas na iniuugnay sa mga maykaya, may panahon, at may pinag-aralan.

Sumama tayo sa kuwentuhan ng mga babae. Makikita nating magsisimula ito sa hingutuhan, pero di maglalao'y magiging talakayan na ang buhay. Magsasalita si Nanay. Habang nagpapaliwanag siya tungkol sa kinakaharap na napakabigat na suliranin ng nayo'y kumikislap ang mga mata ng mga nakikinig sa kaniya. Tatango-tango. "Kalahati ng Sambayanan ay kababaihan. Kailangang tayo'y maging malakas na puwersang kakawit-bisig ng kalalakihan sa pagsusulong ng ganap na pagbabago at pag-uunlad. Ang kinakaharap nating problema sa ating pamayana'y kailangan nating lutasin nang sama-sama!"

Sa hanay ng mga maralitang tagalungsod, hindi ko malilimutan si Nanay Josie Cabrera. Sa isang pagsasanay sa Pag-oorganisa ng Pamayanan na naging magkatuwang kami, tinanong ko siya, "Nanay Josie, paano ka naging lider?" Sagot niya, "Para akong kabuteng

sumulpot sa problema ng mga maralita ng lungsod." "Nay Josie, ang simple ng tanong ko, matalinghaga ang sagot mo. Ano ba ang ibig mong sabihin?" muli'y tanong ko sa kaniya. Sabi niya, "Ka Lito, buhat ako sa hanay ng mga maralita ng lungsod. Ako mismo'y iskuwater sa sarili kong bayan. Iniluwal ako ng problema at pangangailangan ng mga maralitang aking pinamumunuan at kinabibilangan."

Sumama tayo sa pagtatanim. Habang nagtatanim ay may makikita tayong pasenyas-senyas. Ang bawat senyas niya na may kaakibat na mensahe ay sinusunod ng mga magtatanim. Pag natapos na ang pagtatanim at sama-sama na tayong kumakain, matutuklasan nating siya pala'y si Kuya Vida, ang kabisilya o lider ng samahan ng mga manggagawang-bukid na kung tawagin sa pamayana'y kabisilyahan. Kapansin-pansin ang pagmamahal sa kaniya ng kaniyang mga kasamahan. Pag nakipagkuwentuhan tayo sa kaniya, magugulat tayo. Malalim siya. Lider na huli sa halip na una. Lider na naglilingkod sa halip na pinaglilingkuran. Bagong Kristo sa hanay ng mga maralitang manggagawang bukid.

Sumama ka sa palakaya. Pag kayo'y nasa laot na, tatayo si Kuya. Pilay siya. Nakasaklay. Pero siya ang nasa unahan ng bangka na matamang nagmamasid sa dagat at naghahanap ng kawan ng isda. Paano siya nakakakita ng kawan ng isda? Sa pamamagitan ng sikat ng araw na kapag tumama sa mga kaliskis ng mga isda'y kumikinang. Pag sumenyas na siya, ihahagis ang lambat para kulungin ang kawan ng isda. Hindi lahat ng mga mangingisda'y pinagkalooban ng Diyos ng ganiyang talento. Pag ikaw ang nasa unahan na naghahanap ng kawan ng isda, ikaw ang lider ng palakaya, kahit pilay ka.

Sumama tayo sa lamayan. Sa bawat grupo'y may taong sentro ng usapan. Ang isa'y si Tatay. Siya ang maestro karpintero sa pamayanan. Pag may namatay, hihila kaagad siya ng mga kapuwa niya karpintero. Maghahanap na ng kahit putol-putol na tabla. Sama-sama na silang gagawa ng kabaong.

Ang isa pa'y si Nanay. Siya ang sa hanay ng mga nanay ay hihila na kaagad ng mga kasama na mangongolekta ng abuloy para sa namatayan.

Ang isa pa'y si Ate. Bakit? Siya ang hihila ng mga kasama sa hanay ng mga kabataan. Bibili ng gawgaw, papel de-hapon at tina. Iluluto na nila ang gawgaw para maging pandikit. Ang kabaong na ginawa nina Tatay ay papahiran na nila ng pandikit. Didikitan ng papel de-hapon. Wiwisikan ng tina nang mapaganda ang kabaong.

Naalala ko ang nangyari sa BASECO Compound. Isang araw may isang nanay na matapos niyang mapatulog ang kaniyang sanggol na anak na gumagapang pa lamang ay nagpasiya siyang iwan muna ito sandali upang manguha sa baybay ng maiuulam. Nang siya'y bumalik na'y magugulat siya. Wala na ang anak niya. Tumingin siya sa paligid ng bahay. Sa isang parte ng dingding na sako'y makakakita siya ng siwang. Kakabahan na siya. Dali-dali siyang pupunta sa silong ng bahay. Makikita niya ang kaniyang anak na nakalutang sa tubig. Halos mabaliw siya sa nangyari. Humahagugol. Sumisigaw. Nagpapadamay.

Ang mga magkakapit-bahay ay dali-daling sumaklolo. May sumentro at umalo na sa kaniya. May tumulong na aayusin ang bata. May nangalap na ng mga gagamitin sa paggawa ng kabaong. May nangalap na ng mga tolda. Nagawa na ang kabaong. Naiayos na ang pagdarausan ng lamayan. Dalawang gabing pinaglamayan ang bata at pagkatapos ay sama-samang inihatid sa huling hantungan.

Nariryan lang ang mga lider sa hanay ng mga maralita. Tahimik na gumagampan ng mga gawain. Namumuno nang walang hinihintay na kapalit liban sa tiwala at pagpapahalaga ng mga kasama. Mga lider na nakalubog sa mga pinamumunuan. Patuloy na napapanday at nalilintang ang mga kakayahan sa pamumuno at pag-oorganisa, lalo na sa mga panahon ng kagipitan at pangangailangan, sa mga panahong kailangang magtulungan at magdamayan.

E. PAGBUO NG GRUPONG KAKATAWAN SA PAG-OORGANISA NG PAMAYANAN

Dumarami ang mga natutukoy at napapanday na lider sa pamayanan. Nagiging madalas na ang kanilang mga pag-uusap-usap. Ang ginagawa nilang sama-samang pagsusuri ng kanilang kalagaya'y nagpapataas ng antas ng kanilang kamulatan at nagpapalalim ng kanilang pagkaunawa sa kanilang katayuan. Ngayo'y mayroon nang sa hanay nila'y nakadarama na ng pangangailangang sila'y mag-organisa na at sama-samang kumilos. Isisilang na ang grupong kakatawan sa pag-oorganisa ng pamayanan.

Maaaring sa umpisa'y may core group o grupong mabubuo na kumakatawan sa iba't ibang sektor ng pamayanan. Magsasaka, mangingisda, kababaihan, at kabataan. Sila ang may marubdob nang hangaring maorganisa ang pamayanan. Nagpaplano na sila kung paanong gagawin ang pag-oorganisa. Ngayo'y nakikibahagi na rin ang organisador sa kanilang pagpaplano. Sabi ni Tatay Juan na kumakatawan sa mga magsasaka. "Di ako nag-iisa sa hanay ng mga magsasaka na naghahangad na mabuo kami bilang samahan. Sa katunaya'y palagi na kaming nag-uusap. Halos gabi-gabi na ang ginagawa naming

pagsasama-aralan. Apat kami ngayon na nakadarama na magkakarugtong ang aming pusod. Binibigkis ng aming magkakaparehong problema at pangarap. Kami na ang grupong kakatawan sa pag-oorganisa ng mga magsasaka sa ating pamayanan.”

“Aba Pareng Pedro, nangyayari rin pala sa inyo ang nangyayari sa aming mga mangingisda. May mga kasama akong sa patuloy na pagkaunti ng aming nahuhuling isda’y gusto na naming mabuo ang samahan ng mga mangingisda sa ating nayon para makapagtulungan sa pangangalaga ng pangisdaan.”

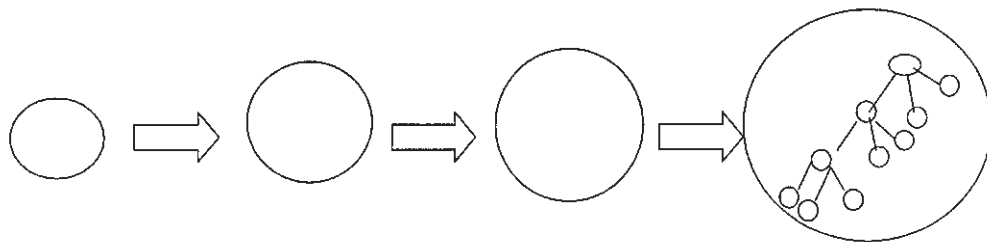
“May ganito na ring pandama pati ang mga babae sa ating nayon. Hindi lamang ako ang naniniwala na kalahati ng Sambayanan ay kababaihan at kapag naorganisa’y malakas na pwersang kakawit-bisig ng kalalakihan sa pagsusulong ng pagpapaunlad ng pamayanan. Kami na ang kakatawan sa pag-oorganisa ng aming hanay,” dugtong naman ni Nanay Maria.

Si Katso naman ang magsasabi ng ganito, “Ako po’y mayroong palaging kasama na mga kabataan. Pag nagbabasketbol po kami, aba’y tapos na po ang laro, magkakasama pa rin kami. Ano po ang pinag-uusapan namin? Ano pa kundi ang bukas ay amin at dapat na makilahok kami sa pagpapaganda nito. Gusto rin po naming maorganisa ang mga kabataan. Pangungunahan na po namin ito.”

Kung ganito na ang usapan nila, ano na ang gagawin mo kundi ang hangaan at palakpakan sila? Sinasabihan mo na sila ng ganito, “Ang huhusay po ninyo. Habang nag-uusap po kayo’y naalala ko ang pormula ng ating mga ninuno sa pag-oorganisa ng pamayanan na kalidad bago kantidad. Hindi minamadali ang pag-oorganisa. Dinadahan-dahan ito. Nagsisimula sa maliit, palaki nang palaki. Palaki nang palaki. Isa na naging dalawa, dalawa na naging apat, at parami nang parami. Pinapatunayan ng ating kasaysayan at kasalukuyan na kung ano ang bilis ng pagtatayo ng samahan, iyon din ang bilis ng pagbulusok nito!”

Ang nais nating ipakita rito'y ang pagiging sistematiko ng pag-oorganisa. Mula sa grupong ubod ay unti-unting mararating ang mga tao sa pamayanan. Ang sistema ng pag-oorganisa humigit-kumulang ay ganito:

Pag-oorganisa ng Pamayanan na Kalidad bago Kantidad

Si Tatay Juan, Ka Pedro, Nanay Maria at Katso ang mga miyembro ng grupong ubod. Bawat isa sa kanila ay buhat sa isang partikular na sektor. Si Tatay Juan ay mula sa mga magsasaka, si Ka Pedro ay mula sa mga mangingisda, si Nanay Maria ay mula sa mga kababaiyan, at si Katso ay mula sa mga kabataan. Sisikapin ng bawat isa sa kanila na makatukoy ng mga makakatulong nila sa pag-oorganisa ng kani-kanilang sektor. Si Tatay Juan ay makapagbubuo ng grupong ubod na kakatawan sa pag-oorganisa ng mga magsasaka. Nagawa rin ito nina Ka Pedro, Nanay Maria at Katso sa kani-kanilang sektor. Mula sa grupong ubod na ito'y patuloy na lumalawak ang saklaw ng pag-oorganisa. Bawat isa'y manghihikayat ng tatlo pa nang ilang ulit. Hanggang sa mabuo ang organisasyon.

G. PANGHIHIKAYAT/PAGPAPALAWAK NG MGA KASAPI

Kung sinasabi nating ang proseso ng pag-oorganisa ng pamayanan ay proseso ng pag-angkin ng mga tao sa samahang kanilang itinatag, napakahalagang madama ng bawat nahihikayat na may tungkulin siyang makilahok sa proseso ng tuloy-tuloy na panghihikayat ng iba pang makakasapi sa samahan.

Sa panghihikayat, nagsisimula tayo sa madali. May mga taong buhay at kamatayan sa kanila ang usaping nais na isulong ng samahang itatayo. Hindi na sila kailangan pang pagpaliwanagan nang matagal tungkol sa puno't dulo ng pagtatayo ng samahan. Dama nila ito at nais nilang kumilos nang sama-sama ang pamayanan para dito. Mayroon namang mahirap-hirap hikayatin na sumapi, pero habang dumadami ang mga nanghihikayat, puwede na itong gawin sa sistemang tapatan. Ang katapat ni Ka Julian ay ang kaniyang Pareng Berto. Bahala na si Pareng Berto sa kaniyang Pareng Julian. Mayroong totoong mahirap hikayatin at talagang hindi mahihikayat. Ihuhuli sila. Pag naitatag na ang samahan at umaani na ng pananagumpay, kusang sasapi sa samahan ang mga ito.

Habang tuloy-tuloy ang komunikasyon at pagsasama-aralan ng mga nahihikayat na sumapi, matutuon na ang kanilang pansin sa isang problemang kailangan na nilang harapin. Bakit ba ito problema? Ano ang masasamang epekto nito? Sinu-sino ang apektado? Bakit may ganitong problema? Ano ang ugat nito? May nagawa na ba tayo para lutasin ito? Ano pa ang maaari nating gawin ngayon? Anong mga kakayahan/likas yaman mayroon tayo? Paano natin sama-samang lulutasin ito?

Ngayo'y sama-sama na silang kumikilos. Di nila namamalayan magkakawit-bisig na sila. Hindi pa man naitatag nang pormal ang samaha'y may mga pagkilos na silang ginagawa na nagpapadamang sila'y organisado na.

H. PAGTATATAG NG ORGANISASYON

Sinasabi nating ang proseso ng pag-oorganisa ng pamayanan ay proseso ng pag-angkin ng samahan ng mga tao mismo na nagtayo nito. Kailangan nilang madama na ang samahan ay kanila.

Kaya nga hindi maaaring kalburuhin ang proseso. Kapag ang samahan ay hinog sa pilit, hindi ito magtatagal. Kailangang ang samaha'y taga sa panahon. Kapag buhay na dinaanan ng mga kasapi ng samahan ang mga panlipunang pagsusuri at pagsasama-aralan na naglilinaw ng mga batayan ng kanilang pagkakaisa, malalim ang pagkaunawa nila ng mga problema't pangangailangang nagbibigkis sa kanila. Nakaukit sa kanilang mga puso ang mga batayang prinsipyong napagkasunduan nilang gagabay sa kanilang samahan. Itinatalaga nila ang kanilang sarili sa pagsusulong ng mga simulain at layuning magbibigay kaganapan sa kanilang mga pangarap.

Sa bahaging ito ng pag-oorganisa ng pamayanan ay handa na ang mga taong magtatag ng kanilang organisasyon. Hindi na kailangan pang magpaliwanag kung bakit dapat silang magkaisa. Ngayo'y nais na nilang pormal na ihayag ang kanilang pagkakawit-bisig upang sama-samang pagandahin ang kanilang bukas.

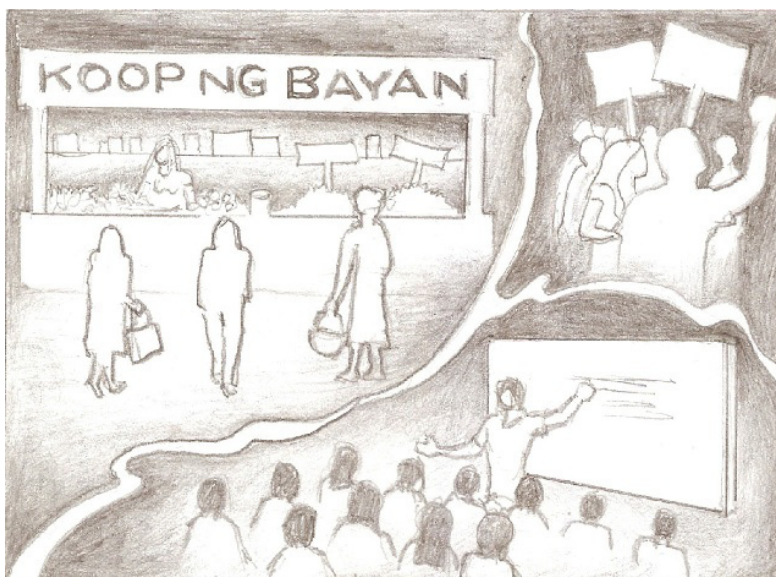
Napakahalaga ng kanilang Unang Kongreso. Kaya't pinagplanuhan nang husto. Nagsimula ito sa isang pangkulturang pagtatanghal na sumariwa sa proseso ng pag-oorganisang kanilang dinaanan na mga anak nila ang nagtanghal. Sinundan ito ng paglalata ng bisyon, misyon, at layon ng samahan na inawit nila nang sama-sama bilang pagtalaga ng kanilang sarili para sa samahang daluyan ng kanilang kolektibong lakas at kapangyarihan.

Nang dumating na ang yugtong maghahalal na sila ng kanilang pamunuan, binalikan ang mga napagkasunduan na nilang tungkulin ng bawat pinunong ihahalal at nararapat na katangiang mayroon ang mga ito. Ang mga nahalal ay nanumpa sa harap ng masang kasapiang siya pa ring luklukan ng kolektibong lakas at kapangyarihan ng samahan.

Bagong tatag pa lamang ang samahan, pero malakas na ito. May matibay na itong pundasyon. Hindi lamang ang mga kasapi ang dumaan sa mga pagsubok. Mabibigat na pagsubok ang dinaanan ng mga pinuno. Pero hindi pa tapos ang pag-oorganisa ng pamayanan. Kailangang magkonsolida. Kailangang magpalawak.

I. PAGPAPATATAG NG ORGANISASYON

Hindi natatapos ang pag-oorganisa ng pamayanan sa pagtatatag ng organisasyon. Kailangang palakasin ang organisasyon. Kailangan itong kumilos at nang ang lakas ng pagkakaisa ay magbunga ng tagumpay. Kailangang mag-usap-usap. Tumukoy ng mga isyu o suliraning haharapin ng samahan. Magplano ng mga gawaing magbibigay buhay sa sama-samang pagkilos.

Ang pagpapalakas ng organisasyon ay nakatuon sa layuning pag-ibayuhin ang pagtitiwala ng mga tao sa kanilang kolektibong kakayahan. Dapat na mabigyan sila ng pagkakataon na mapatunayan nila sa kanilang sarili ang lakas ng pagkakaisa. Kailangan silang bigyan ng pagkakataong sama-samang kumilos.

Ipinagdidiinan natin ito gawa ng katotohanang maraming pagkakataon na sa tinagal-tagal ng paglagi ng organisador sa nayon ay nagkakaroon siya ng paniniwalang hindi niya dapat na pabayaan ang mga tao. Ayaw niyang mag-usap ang mga tao nang wala siya. Ayaw niyang magpasya ang mga ito nang hindi siya kasama. Ayaw niyang kumilos ang mga tao

nang wala siya, baka sila madapa. Siya na nagsasabing magtiwala sa mga tao ay may pagkakataong hindi nagtitiwala sa mga tao.

Kung gusto nating matutong sumagwan ang isang tao, kailangan nating ibigay sa kaniya ang sagwan at bigyan siya ng pagkakataong sumagwan. Maaaring sa simula'y hindi niya maigiya ang sinasagwan niyang bangka pero hindi maglalao'y matututuhan na rin niyang sumagwan at umugit ng bangka patungo sa direksiyong nais niya.

Ang organisador ay may bahagi sa pagpapalakas ng organisasyon, subalit ang mga tao ang dapat na tumukoy ng isyu o suliraning kanilang haharapin. Sila ang dapat na magplano ng mga gawaing magbibigay buhay sa sama-samang pagkilos. Sa patuloy nilang pagkilos, umaani sila ng tagumpay, dumaranas ng kabiguan. Ang paglakas ng organisasyon ay nag-iibayo kapag ang bawat tagumpay ay nagsisilbing hamon upang muling magtagumpay; kapag ang bawat kabiguan'y nagsisilbing aral.

Sa simula ng pagkilos ng organisasyon ay maliliit na isyu o suliranin ang hinaharap nito. Subali't habang tumatagal, ang kalidad o antas ng isyu o suliraning hinaharap ay tumataas. Sa simula'y mababang kita na ang tugon ay "Babuyan!", "Manukan!", "Kambingan!" ngunit nang lumao'y "Di malulutas ng ating babuyan o manukan ang ating suliranin sa kababaan ng ating kinikita. Kailangan na nating harapin ang katotohanang kahit hindi tayo magmanukan o magbabuyan ay tataas ang ating kita kung maibebenta lamang natin sa presyong gusto natin ang ating ani."

"Pero papano natin mapapataas ang presyo ng ating inaani e hindi naman tayo ang nagdidikta ng presyo ng mga ito?"

"Kung ibababa lamang ang presyo ng mga gamit sa pagsasaka ay tiyak na tataas na ang ating kita."

"Kailangan nang tayo ay kumilos. Magkaisa tayong harapin ang hamong ito. Kung lahat tayong magsasaka'y magkakaisa, maitatakda natin ang presyong gusto natin para sa ating

mga produkto. Kung tayo'y nagkakaisa, pati ang presyo ng pataba't pestisidyo'y kaya nating kontrolin."

Tuloy-tuloy na proseso ang pagpapatatag ng samahan. Habang nagpapalawak, patuloy ring nagkokonsolida. Sinisinop ang sama-samang pangangasiwa ng samahan at sinisigurong patuloy na lumalakas. Sa panig ng organisador, tinutulungan niya ang samahan na magdaos ng pana-panahong pagsusuri ng lagay ng samahan sa punto ng pangangasiwa nito.

- Mayroon ba itong malinaw na oryentasyon?
- Mayroon ba itong programa ng pagkilos na nagsasapraktika ng oryentasyon ng samahan?
- Ang estruktura ba ng organisasyon ay angkop sa masinop na pagsasakatuparan ng programa ng pagkilos?
- Mayroon ba itong masinop na sistema ng pagsubaybay, pagtatasa, at paglalagom?
- Mayroon ba itong programa para sa tuloy-tuloy na edukasyon na tumatagos sa masang kasapian?
- Patuloy bang nakapagtutukoy at nakapagpapanday ng mga bagong lider?
- Mayroon ba itong programang pampinansya na nakatuon sa pagsandig sa sarili ng samahan?
- May programa ba sa gawaing sosyo-ekonomiko at iba pang pangangailangan ng samahan at ng pamayanan?
- Maayos ba ang pakikipag-ugnayan at pakikipag-alyansa?
- Buhay ba at umuunlad ang sistemang komitiba at kolektibong pananagutan?
- Nagkakaroon ba ng pagkukusa sa pagsusulong ng mga lokal na usapin?
- Naiuugnay ba ang mga lokal na pagkilos sa mga pagkilos ng pambayan, panglungsod, panlalawigan, pangrehiyon at pambansa?

Naalala ko ang aking naging karanasan sa Santa Monica, San Luis, Pampanga. Pinakiusapan ako ng organisador ng Social Action Center of Pampanga (SACOP) na tulungan siya sa ibayong pagpapatatag ng Samahan ng mga Magsasaka sa Santa Monica (SMSM). Mungkahi niya'y magbigay ako ng kalahating araw na pag-aaral sa pagpapalakas ng samahan. Papayag naman ako.

Isang araw ng Sabado'y pumunta kami sa pamayanan. Magdaraos ng pag-aaral sa pagpapalakas ng samahan. Ang gagawin ko'y magkukuwento lang ako. Ibabahagi ko ang kuwento ng mga kabisilyahan sa Pantok, Sariaya Quezon. Susundan ko ito ng kuwento ng "Paglalakbay Patungo sa Lupang Pangako" ng mga kapatid nating Agta sa Sifio Banawen, Maloma, San Felipe, Zambales. Pagkatapos ay ibabahagi ko ang karanasan ng mga taga-Bulihan, Plaridel, Bulacan sa pag-oorganisa ng kooperatiba na sa simula pa lamang ay sumandig na sa sariling kakayahan.

Matapos kong magbahagi ng mga karanasan sa pag-oorganisa at sama-samang pagkilos na mula sa mga manggagawang bukid, katutubo, at buong pamayanan para tugunan ang kanilang pangangailangan, tatanungin ko sila nang ganito, "Ano-ano po ang magagandang nakita ninyo sa mga ibinahagi kong kuwento na gusto rin ninyong makita sa inyong samahan?"

May tatayo na magsasabi, "Sila'y binigkis ng iisang layunin." May tatayong isa pa na magsasabing, "May matibay silang determinasyong matamo ang kanilang layunin. May isa pang magsasabi, "Malinaw at pinagkaisahan nila ang kanilang plano para marating ang kanilang pangarap."

Di maglalao'y makapagtatala sila ng 30 magagandang nakita nila sa mga kuwentong aking naibahagi na gusto rin nilang makita sa kanilang samahan.

Ang susunod na tanong ko'y "Alin po sa mga nakatalang ito ang nakikita na ninyo sa inyong samahan?" Habang tsinetsekan nila ang mga mayroon na sila'y hindi nila namamalayang sinusuri na pala nila ang lagay ng kanilang samahan. Nagsasagawa na pala sila ng organizational diagnosis.

Tanghalian na. Habang sabay-sabay naming pinagsasaluhan ang napakasarap na pagkaing kanilang sama-samang inihanda, sasabihan nila ako nang ganito, “Ka Lito, bumalik ka rito bukas. Itutuloy natin ang pag-aaral.” Tanong ko’y “Bakit po?” Sagot nila, “Paano’y nahamon mo kami. Nakita namin kung nasaan na kami bilang samahan. Ang mga natsekan namin, iyon ang aming mga kalakasan. Yung inekesan namin, iyon ang aming mga kahinaan. Pag-alis mo, magpapatuloy kami ng pag-aaral kahit wala ka na. Paplanuhin na namin ang aming mga gagawin para maigpawan ang aming mga kahinaan na ang aming gamit ay ang aming mga kalakasan. Gusto naming bukas naririto ka para ipagyabang namin sa iyo ang mga gagawin namin para patuloy na patatagin ang aming samahan.”

Kinabukasan, araw ng Linggo magsasama-sama kaming muli. Matapos magsimba, masaya nilang ibinahagi ang kanilang napagkasunduang gawin nang sama-sama para palakasin pa ang kanilang samahan. Wala akong ginawa kundi ang palakpakan sila at sabihang, “Hangad ko ang inyong tagumpay.”

J. PAKIKIISA AT PAKIKIPAGKAWIT-BISIG SA IBA PANG MGA ORGANISASYON PARA SA KAUNLARAN

Nakikipag-ugnayan at nakikipag-alyansa na ang samahan habang tumatatag. Nakikiisa't nakikipagkawit-bisig na sa iba pang samahang ang asam at pangarap ay katulad rin ng kanila: kapayapaan, katarungan at likas-kayang kaginhawahang pinagsasaluhan ng bayan at ng sangkatauhan.

Ang pakikipagtulungan ng Unibersidad ng Pilipinas sa pangangalaga ng pangisdaan sa Golpo ng Lingayen ay hindi malilimutan ng mga mangingisda rito. Mula sa mga payak na gawaing nakaugnay sa mga saliksik na pampangisdaan at pagtulong sa pag-oorganisa ng mga mangingisda para pangalagaan at tuloy-tuloy na paunlarin ang pinagkukunan nila ng kanilang ikinabubuhay ay iluluwal ang mga pagkilos na multi-sektoral para sagkaan ang mga proyektong maglalagay sa panganib sa buhay ng Golpo. Hindi matutuloy ang planong pagtatayo ng Cement Factory sa Bolinao sa pagtatalakop ng puwersa ng buong probinsya na nakadamang ang usapin ng pangangalaga ng pangisdaa'y hindi lamang usapin ng mga mangingisda kundi ng buong lalawigan at ng Sambayanan.

Sa Barangay Salinding, Siay, Zamboanga Sibugay ay magiging kabahagi ako sa pagtulong ng Kolehiyo ng Gawaing Panlipunan at Pagpapaunlad ng Pamayanan sa Social Action Ministry (SAM) ng Prelature of Ipil sa pagdodokumento ng karanasan nito sa pagtulong sa pamayanan na ibayong palakasin ang kanilang kakayahang umangkop at igpawan ang disaster o building disaster resilient community.

Ang mga tauhan ng SAM ay tahasang makikipamuhay at makikiisa sa mga tao at matatanggap sila ng mga ito na kakawit-bisig nila. Kasama na sila ng mga taga-Salinding sa pagsuri ng kanilang kalagayan. Matutuklasan nilang malalim ang pag-unawa ng mga tao sa kanilang problema.

Hindi dating binabaha ang Salinding. Nagsimula ang problema nila nang mauso ang pagtotrosong may 70 taon na ang nakararaan. Magpapatuloy ang pagbaha at lulubha ito nang mauso na ang pagmimina. Lalong naging grabe ang pagbaha at lalong tumagal na humupa pagkatapos ng lindol na nagsara sa bunganga ng Sibugay River na mala-bituka na'y may mga palaisdaan pa sa mga gilid nito. Dahan-daha'y nakaangkop ang pamayanan

sa kanilang sitwasyon. Natutuhan nilang iangkop ang kanilang pagsasaka at pangingsda sa patuloy na pagbaha sa pamayanan. Pati ang kanilang pangkabuuang buhay ay naiangkop nila sa kanilang kalagayan. Nagkaroon sila ng mga teknolohiya/pamamaraan sa pagsasaka, pangingsda, kalusugan at sama-samang pangangasiwa ng disaster sa kanilang pamayanan.

Nagkaroon sila ng sarili nilang disaster management sa pamayanan. Nakalikha sila ng sariling early warning system. Alam nila kung kailan sila lilikas at kung saan dadalhin ang kanilang mga mahal sa buhay. Unang lumilikas ang mga may bangka. Dadalhin nila ang kanilang pamilya sa lugar na ligtas. Babalikan nila ang mga pamilyang walang bangka. Kaniya-kaniya sila ng toka. Maayos at mabilis nilang nagagawa ang paglikas. Bawat pagbaha'y pagpapatibay ng espirito ng pagdadamayan at pagkakapatiran. Bawat disaster ay pagpapanday ng kakayahang umangkop/umigpaw dito. Mula rito'y tutulong na lamang ang SAM sa ibayo pang pamumulaklak at pamumunga ng kanilang mga inisyatiba.

Hindi nag-iisa ang Barangay Salinding sa kabuuan ng Mindanao. Umaangkop, patuloy na nagpapalakas ng kakayahan nilang igpawan ang disaster na bahagi na ng kanilang buhay, pero di sila ang may kagagawan. Mga nagtotroso. Mga minero. Mga dambuhalang korporasyong na ang tanging nasa isip ay kumita kahit na ilagay sa panganib ang mga pamayanang tulad ng Salinding.

Sa buong Prelature of Ipil, sa tulong ng SAM, ay patuloy ang pag-oorganisa at sama-samang pagkilos ng mga pamayanang tulad ng Salinding. Ngayo'y hindi na lamang para umangkop/umigpaw sa disaster. Sama-sama na silang sumisigaw, "Itigil ang logging! Itigil ang mining! Ipagtanggol ang Inang Kalikasan. Ibalik ang dating kalagayan nito na daluyan ng kabuhayan ng lahat." Hindi na sila nag-iisa sa kanilang pagkilos. Kasama na nila ang buong Sambayanan.

Habang tumataas ang isyung hinaharap ay lalong tumitindi ang hamon ng pagkakaisa. Ang pag-oorganisa ng pamayanan ay nagsisimula lamang sa kanayunan. Lumalawak ito. Nagiging pambayan, panlungsod, panlalawigan, panrehiyon, hanggang sa maging pambansa. Ang pag-oorganisa ng mga magsasaka halimbawa'y palawak nang palawak.

Gayundin ng mga mangingisda, ng mga katutubo, ng mga manggagawa, ng mga bata't kabataan, ng mga kababaihan, ng mga nakatatanda, ng mga may kapansanan, ng mga pamayanang nasa panganib ang buhay at ng iba pang sektor ng lipunan. Hindi magtatagal, ang pag-oorganisa ng pamayana'y pagkakawit-bisig na ng lahat ng sektor ng lipunan na sama-samang kumikilos bilang prinsipal na aktor sa pagpapaunlad. Kapag nangyari na ito, hindi na tayo magtatanong, "Pagpapaunlad para kanino?" Sapagkat ang kaunlaran ay tunay nang MULA SA TAO, PARA SA TAO.

TALA

* Isang kabanata mula sa aklat na *Pag-oorganisa ng Pamayanan Tungo sa Kaunlaran na Mula Tao Para sa Tao* ni Dr. Angelito G. Manalili na inilathala ng UP Sentro ng Wikang Filipino Diliman noong 2012.